Motion

1975/76: 522

av herr Fiskesjö
om utredning rörande allmänna val under våren, omläggning av budgetåret, m. m.

1974 års författningsreform innebar för riksdagens del bl. a. ett snabbare valgenomslag och en omläggning av riksdagsåret. Den nyvalda riksdagen skall således numera normalt samlas den femtonde dagen efter valdagen – inte som tidigare först i januari året efter valet – och som en konsekvens av denna reform startar riksdagen sitt arbetsår på hösten även de år då det inte är val. Normalt löper ett arbetsår för riksdagen från början eller mitten av oktober till den 31 maj. Denna omläggning var nödvändig och riktig. Det var självfallet inte rimligt att en gammal uppsättning riksdagsledamöter skulle sitta kvar flera månader efter det att en ny uppsättning ledamöter utsetts genom ett allmänt val.

Men om man bedömer och värderar omläggningen utifrån riksdagens möjligheter att fastlägga en rationell och meningsfull arbetsordning så framstår dock nyordningen som mindre lyckad. Detta beror enligt min mening på att reformen är ofullgången. Omläggningen av riksdagsåret har inte följts upp med de ytterligare reformer som behövs för att riksdagsarbetet skall kunna organiseras på bästa sätt.

Riksmötet startar således numera på hösten. Men vad riksdagen har att arbeta med är i huvudsak motioner vars behandling uppskjutits från föregående riksmöte och de särpropositioner som regeringen kan få fram vid sidan av budgetarbetet inom kanslihuset. Riksmötets början innebär med gällande ordning inte någon egentlig upptakt på riksdagsarbetet. Någon allmän budgetproposition avlämnas inte när riksmötet startar och någon allmän motionstid finns inte heller. Regeringens budgetförslag avlämnas som tidigare i början av januari och i anslutning till denna kommer de stora partimotionerna under den allmänna motionstiden i januari. Under våren avlämnas också regelmässigt en lång rad fristående propositioner och i anslutning till dessa ett stort antal följdmotioner. Den stora arbetsbelastningen i riksdagen kommer således på samma sätt som tidigare under våren med en särskild anhopning av viktiga avgöranden under riksmötets slutskede. Allt detta medför att det är väldigt svårt att åstadkomma en vettig planering av riksdagens arbete med en jämn arbetsfördelning över riksmötet som helhet.

Men den gällande ordningen medför också en rad mera speciella nackdelar och svårigheter. Här skall nämnas några. Det har funnits en tendens att under hösten försöka tänja och vidga innebörden i den speciella motionsrätten som finns med anledning av särskilt inträffad händelse, vilket lett

till motsättningar i formfrågor av ett slag som man helst bör undvika och som lätt kan missförstås av allmänheten. Vidare har man kunnat iakttaga att en hel del interpellationer som ställts vid riksmötets början haft ett innehåll som visar att de egentligen skulle ha lagts som motioner om någon motionsrätt funnits. Det är således uppenbart otillfredsställande att någon allmän motionstid inte finns vid riksmötets början alldeles särskilt som riksdagen då samlas efter ett förhållandevis långt sommaruppehåll.

Utskotten och riksdagen har under hösten, som nämnts, i hög grad att arbeta med motioner som uppskjutits från föregående riksmöte. Detta är i och för sig en otillfredsställande ordning. Varje riksmöte bör så långt det går ta ställning till de frågor som väckts under riksmötet. Särskilt betänkligt blir det, när ärenden som väckts under ett riksmöte uppskjuts till ett annat riksmöte som startar efter ett riksdagsval.

En särskild komplikation som utskotten ställs inför är om de över huvud taget skall behandla de vilande motionerna under slutet av hösten, när endast några få veckor återstår, innan den nya allmänna motionstiden infaller och en ny allmän budgetproposition föreläggs riksdagen. Om utskotten och riksdagen behandlar motionerna kan man i ett betydande antal fall räkna med att samma eller likartade förslag återkommer inom en mycket kort tidsrymd och man får således slag i slag en dubbelbehandling av ärendena. Väljer utskotten att ytterligare uppskjuta behandlingen av de föreliggande motionerna i avvaktan på den allmänna motionstiden i januari eller i avvaktan på aviserade regeringspropositioner så får detta i sin tur egendomliga följder. En utskotts- och riksdagsmajoritet kan bestämma att ställningstaganden till och debatter i frågor som denna majoritet av en eller annan anledning helst vill undvika uppskjuts under mycket lång tid. Motioner som väckts under den allmänna motionstiden i januari ett år kan komma att behandlas först i slutet av maj året efter. Att i riksdagen väckta förslag på detta sätt kan motas undan stämmer illa med svensk författningstradition och det är en ordning som av principiella och praktiska skäl är klart olämplig.

Flera av de olägenheter som här nämnts skulle man kunna komma till rätta med om huvudprinciperna i det förslag som grundlagberedningen på sin tid lade fram i promemorian "Allmänna val på våren" (SOU 1970:27) realiserades. Dessutom skulle en del andra fördelar uppnås. Det nämnda förslaget innebar i huvudsak följande:

De allmänna valen skulle hållas i mitten eller slutet av maj månad. Valen skulle således komma som en kulmen på det politiska arbetet i riksdagen. Den nya mandatperioden skulle börja löpa när mandatfördelningen var klar och den nya riksdagen skulle kunna sammankallas till en kort session i juni om t. ex. valutslaget var sådant att regeringsskifte var aktuellt. De år det inte var val och i de fall då valutgången inte nödvändiggjorde en junisession skulle riksdagen börja sitt arbetsår på hösten, förslagsvis i september. Vid arbetsårets start i september skulle regeringen lägga fram budgetpropositionen och den allmänna motionstiden skulle också infalla vid

arbetsårets början. Under hösten skulle riksdagen ägna huvudparten av arbetet åt budgetfrågorna och den nya statsbudgeten skulle kunna träda i kraft vid årsskiftet. Budgetåret skulle således läggas om till kalenderår. Under våren skulle riksdagen i huvudsak ägna sig åt princip- och lagpropositioner, följdmotioner till dessa och de från budgeten fristående motioner som väckts under den allmänna motionstiden på hösten. Någon gång i april skulle riksdagen normalt kunna avsluta sitt arbetsår.

Vårval och en omläggning av budgetår och motionstider på det sätt som här kortfattat angetts skulle göra den redan genomförda omläggningen av riksdagsåret meningsfull. Riksdagen skulle få betydligt bättre möjligheter till en rationell arbetsplanering för riksdagsåret som helhet och förslag som väckts under ett riksmöte skulle kunna slutbehandlas under detta. Även för regeringens arbetsplanering borde den här förordade ordningen vara att föredra framför den nuvarande. Ytterligare argument skall inte framläggas här även om det finns en lång rad sådana. Men det kan nämnas att i huvudparten av med vårt land jämförbara länder startar det parlamentariska arbetet på hösten med behandlingen av statsbudgeten.

Det här refererade förslaget till en mera genomgripande och rationell omläggning av riksdagsarbetet kom inte att genomföras i samband med den allmänna författningsreform som riksdagen tog 1974. De skäl man anförde var att en omläggning av budgetåret krävde ytterligare överväganden, att regeringen tillsatt en budgetutredning som bland många andra frågor också skulle ta upp frågan om budgetåret och att man ville avvakta denna utrednings resultat. Och även vid senare debatter i frågan har man hänvisat till budgetutredningen och till de förslag som kunde väntas från regeringen med anledning av denna utrednings förslag.

Detta framstår mer och mer som svepskäl för att ingenting göra. Budgetutredningen blev klar med sitt betänkande i september 1973. Någon proposition med anledning av detta betänkande har inte förelagts riksdagen. Något förslag om budgetreform finns inte heller upptaget i regeringens propositionsförteckning för våren 1976. Den slutsats man kan dra av detta är att regeringen skjutit hela frågan om en budgetreform på framtiden. Därmed vill man tydligen också skrinlägga de mera begränsade reformer av budgettekniken som krävs för en omläggning av budgetåret.

Riksdagen bör därför enligt min mening ta ett nytt initiativ i de i den här motionen diskuterade frågorna, om välmotiverade reformer skall kunna komma att genomföras inom rimlig tid.

De konstitutionella aspekterna på en övergång till vårval och kalenderårsbudget har behandlats i det ovan nämnda betänkandet av grundlagberedningen. De budgettekniska aspekterna har behandlats i budgetutredningens betänkande "Budgetreform" (SOU: 1973:43 s. 221 ff.). Det föreligger således redan ett betydande material som underlag för en reform. Vad som krävs är en förnyad översyn av en rad delproblem, en överarbetning av det föreliggande materialet med hänsyn till den erfarenhet som nu vunnits

genom tillämpningen av det nya riksdagsåret samt utarbetandet av konkreta lagförslag. Riksdagen bör därför besluta att en utredning får i uppgift att ta fram det samlade förslag som krävs som underlag för beslut.

Sedan något år tillbaka finns det en intern riksdagsutredning som har i uppgift att se över riksdagens arbetsformer. Denna utredning har dock ett ganska begränsat uppdrag. Den skall således inte behandla de frågor som tagits upp i denna motion. Det ligger nära till hands att föreslå att den här nämnda riksdagsutredningen får sitt uppdrag vidgat till att omfatta även de frågor det här gäller. Men eftersom särskilt frågan om en omläggning av budgetåret nära berör arbetsvillkoren även för regering och departement kan det finnas skäl för att uppgiften anförtros en särskild fristående parlamentarisk utredning av sedvanligt slag. Den nya utredningen bör utan svårighet kunna slutföra sitt arbete på så kort tid att förslag kan föreläggas redan nästa riksmöte.

Med hänvisning till vad som anförts hemställes

att riksdagen beslutar att av regeringen begära tillsättandet av en parlamentarisk utredning med uppgift att utarbeta förslag om allmäna val på våren, omläggning av budgetåret och införandet av allmän motionstid vid riksmötets början i enlighet med vad som förordats i denna motion.

Stockholm den 21 januari 1976

BERTIL FISKESJÖ (c)